

Tumtippen

Nr 84 – mars 2018 MAGISKA BRÖDERNA Sveriges äldsta trolleriförening

Love Melander

Crillos comments

Love Melander, en av mina favorit-trollare, kommer till årsmötet den 6 maj, där han håller seminairum och avslutar med show. Vi är på Norra Brunn. Kallelse kommer vecka 12.

Detta nummer börjar med ett referat från stadsmästerskapen i Västerås, där laget Dag Lofalk, Lasse Swahn och Rolf Oppenheimer gjorde en bra presentation. Till nästa år hoppas jag vi kan ställa upp med flera lag.

Sedan följer två trolleritrick med kort. Tricken passer bra för trad-

tionellt trolleri men även för mentaltrolleri.

En artikel om vad trolleriet är på väg mot kommer sen. Går vi mot en kostsam apparatteknik, som blir än mer förvillande då trick visas i TV, med dess möjlighet till trixande.

Numret avslutas med en lång artikel av Jesper Jerkert. Det handlar om övernaturligt trolleri. Jesper är studierektor och forskare på KTH, men inte trollkarl.

Crillo

Stadsmästerskapen i Västerås

10 februari

Här ett reportage från Kim Gordon som var en av arrangörerna.

Det är 20 år sedan vi sydde ihop grundidén till stadsmästerskapen i Västerås: Kort hälsningstal, lunch, säljare av trollerigrejer, lotteri, lagtävlingar mellan de olika klubbarna, kaffepaus med mackor, seminarium och prisutdelning. Vi kunde aldrig föreställa oss då att konceptet skulle hålla i 20 år. Det är endast smärre justeringar som vi gjort sedan starten. Lagtiden har ökats från 10 minuter per lag till 12 minuter. Antal deltagare i varje lag har vi ändrat från minimum tre till två trollkonstnärer. För övrigt är det mesta sig likt. Från år till år har stadsmästerskapen i Västerås varit en uppskattad träff för trolleriintresserade. Och, varje år brukar det finnas kvarglömda saker i lokalen när vi städat på kvällen efter evenemanget. Några exempel; En fin kavaj (och till den hittade vi aldrig någon ägare), en plånbok, glasögon, trolleriböcker, en svart fin dokumentportfölj, ett par herrskor, flertalet trolleritrick, en hatt, trollerirep, mobiltelefon osv. Nu i år hittade vi ett par läsglasögon och fem dinarer från Serbien samt en sidenduk.

I år kom det fem lag och tävlade: Huddinge, Upplands Väsby, Örebro, Uppsala och Västerås. Det trollerilag som har störst erfarenhet av att vinna stadsmästerskapen vann, nu för nionde gången tog Örebro hem vandringspriset. Gratulerar

Det som stack ut lite extra i år var den goda maten samt att VMK visade två illusioner i följd på tävlingen.

Vi har aldrig fått så god mat här förr sade många av gästerna. Nu ska vi skriva ett tioårskontrakt med cateringfirman.

Välkommen alla igen nästa år, lördagen den 9 februari 2019.

Så långt Kim Gordon.

Det vinande laget –Örebro Magiska Cirkel. Hasse Silver som prisutdlare.

Bästa enskilda akt vanns av Björn Wester från Huddinge. Björn tävlade med sin 11-åriga son Ulf.

Väsbylaget med medlemmar från Magiska Bröderna kom inte på pallen, men framförde ett bra trolleri. Laget bestod av Dag Lofalk, Lasse Swahn och Rolf Oppenheimer. Konkurrenten var hård denna gång, så Väsbylaget kom inte upp på

prisballen. Helt klart fick lag med trollande barn extra poäng, vilket missgynnade Väsby och Västerås.

Här några bilder från lag Väsby's framträdande:

Lag Väsby med Dag, Rolf och Lasse.

Rolf med ett förutsägsetrick.

Lasse med egen kortrutin.

Dag med reprutin.

Två trolleritrick

Här är två tekniskt enkla trick. Allt hänger på presentationen, som vanligt alltså. I presentation av tricken har jag förlagt handlingen i en lokal med blandad publik där nu en trollkarl från Magiska Bröderna uppträder.

Båda tricken passar perfekt att utföra som mentala akter.

Trick 1: Åskådarens namn på sitt valda kort

Beskrivning

En åskådare väljer ett kort. Trollkarlen tar kortleken och lägger en liten spegel på kortleken. Skriver åskådarens namn på spegel. Namnet löses upp. Trollkarlen bläddrar igen leken och finner ett kort där åskådarens namn står på ett korts baksida. Det visar sig vara det kort som åskådaren valt.

Presentation

”Mina damer och herrar, får jag be damen att stiga fram och ta ett kort” sa trollkarlen och pekade på en dam i publiken.

”Får jag ta vilket kort som helst”, sa damen.

”Javisst, och är du inte nöjd så får du byta kortet. Jag är den enda trollkarlen i världen som tillämpar öppet kort”, svarade trollkarlen.

”Ska det där vara en vits”, ropade barnen.

Damen tog ett kort. Tittade på kortet och visade det för publiken. Hon la sedan kortet på leken, kuperade och blandade leken.

Trollkarlen tog fram en spegel – nästan lika stor som kortleken – och la den på leken.

”Nu tänker jag med hjälp av spegelskrift finna ditt kort”, sa trollkarlen. ”Vad heter du?”

”Marlene”, svarade damen.

”Ja, då skriver jag Marlene på spegel”, sa trollkarlen och skrev. Bläcket flöt nästan ut på en gång på spegeln.

”Som du ser så försvinner skriften. Bläcket letar nu upp ditt kort”, sa trollkarlen till Marlene.

”Det är en fysikalisk omöjlighet”, ropade Berra med hög röst.

Trollkarlen tittade leende på Marlene och sedan nickande han mot publiken. Tog bort spegeln och spred ut korten med baksidorna upp på bordet. Och mycket riktigt på ett kort stod det Marlene.

”Vilket kort valde du Marlene?” frågade trollkarlen.

"Ruter sju", svarade Marlene, men innan Marlene hade sagt det var Berra framme vid trollkarlen. Trollkarlen tittade undrande på Berra.

"Ja, jag vill bara kontrollera så att allt går rätt till. Och är det där ruter sju du har i handen, så har du fuskat trollis. Så är det bara med det."

Trollkarlen backade några steg så att alla i publiken såg honom och också Marlene och Berra. "Mina damer och herrar", sa han "på baksidan står det Marlene. Och på andra sidan är det ...". Trollkarlen vände på kortet. "Precis mina vänner. Det är ruter sju, det kort som Marlene valde".

"Det kanske inte är fusk, men det är skumt", sa Berra.

"Det märkvärdiga är att såna här saker kan hända fortfarande", sa damen med hörapparaten.

"Ja, men han kan i alla fall inte trolla fram igelkottar", ropade barnen.

Lösningen

För att göra tricket fäster du lite häftmassa på framsidan av ett kort. På baksidan av kortet skriver du namnet på den person du tar fram till scenen.

Åskådaren väljer ett kort. Det preparerade kortet ligger underst i leken. Det valda kortet läggs tillbaka överst i leken. Åskådaren kuperar. Vid kuperingen kommer det understa kortet att fästas vid det valda kortet. Åskådaren kan göra flera gånger och blanda en gång.

Sen en liten show med spegeln.

Sprid korten med baksidorna uppåt på bordet (eller mellan händerna). Det visar sig då att ett kort är märkt med åskådarens namn.

Visa det märkta kortet (dubbelkortet), som är åskådarens valda kort.

Trick 2: Räkna till tio - Hokus Pokus

Effekt och presentation

"Kan jag utse dig som frivillig medhjälpare, El Gerto", sa trollkarlen.

"Kan du inte fråga El Benko istället. Han har ju inte fått vara med", ropade barnen.

"Men var är El Benko. Då", undrade damen med hörapparaten.

"Han sitter där borta", ropade barnen och pekade på El Benko.

El Benko kom fram. Han fick en kortlek av trollkarlen, som han blandade.

Trollkarlen vände sig till El Benko och sa "du ska ta ett kort i leken, vilket som helst."

"Det går inte", skrek barnen. "El Benko tar alltid spader sex. Även om det inte finns några spader så tar han spader sex."

"Oj, då", svarade trollkarlen, "då får vi göra så här istället. El Benko du ska göra precis som jag. Jag visar först. Du tänker på ett tal mellan 1 och 10. I mitt exempel nu kan vi säga att det är fem. Sen så delar du ut fem kort i tre högar, så här. Det spelar ingen roll hur du delar ut korten, huvudsakligen är att det är tre högar och lika många kort som det tal du tänker på". Trollkarlen visar hur upplägget går till och för sedan ihop korten.

"Ja, på det här sättet ska vi väl lyckas se till att du inte får spader sex", sa trollkarlen.

"Var inte för säker", ropade barnen, "man vet aldrig vad El Benko kan göra."

El Benko tog leken och trollkarlen vände sig om, så att han inte kunde se vad El Benko gjorde.

"Nu börjar du tänka på ett tal mellan 1 och 10", sa trollkarlen.

"Det har jag gjort, så nu delar jag ut i tre högar och i varje hög ska det vara lika många kort som det tal jag tänker på", svarade El Benko.

"Bra", sa trollkarlen. "Ta sedan leken och lägg den på en av de tre högarna. Nu finns det två mindre högar och en stor hög. Välj en av de mindre högarna. Blanda korten i den högen. Lägg högen på bordet. Titta på det översta kortet. Visa publiken detta

kort. Du ska förstås komma ihåg kortet. Lägg tillbaka kortet, där du tog det. Lägg den högen på den stora högen. Den återstående mindre högen blandar du också och lägger sedan denna hög på den stora högen.”

”Det är gjort” sa El Benko.

”Nu är du körd trollis”, sa Berra.

Trollkarlen vände sig om och tog leken. Han blandade och kuperade.

”El Benko, ditt valda kort kan förefalla vara förlorat, även för mig” sa trollkarlen.

”Jag sa ju att du är körd nu trollis. Det här är omöjligt”, sa Berra.

”Ja, det är i varje fall inte spader sex, så mycket kan jag säga”, sa El Benko. ”Du får det nog lite svårt, för jag har blandat bra”, sa El Benko.

”I såna här svåra fall måste jag faktiskt ta till lite hjälp”, sa trollkarlen.

”Jag hjälper gärna till”, sa Eva – 27 år – och rodnade lite.

”Jo det skulle vara jättehyggligt. Varsågod och kom fram och ställ dig mellan El Benko och mig.”

Trollkarlen ger Eva kortleken.

”Vi ska ta hjälp av den magiska formeln – Hokus Pokus. Du bokstaverar den magiska formeln och för varje bokstav tar du bort ett kort från leken och lägger på bordet”, sa trollkarlen till Eva.

”Nu har jag bokstaverat den magiska formeln och tagit bort ett kort för varje bokstav”, sa Eva.

”Eva, du kan hålla kvar leken i handen”, sa trollkarlen. ”Nu frågar jag dig, El Benke, vilket kort valde du.”

”Det var hjärter sex”, sa El Benke.

”Mina damer och herrar. Jag har fått hjälp av Eva med att använda den magiska trolleriformeln – Hokus Pokus. Nu är det bara att ta det översta kortet i leken och konstatera att det är hjärter sex. Varsågod, El Benko”, sa trollkarlen.

”Tame tusan. Det är hjärter sex”, sa El Benko förvånat.

”Att det skulle vara en sexa det kunde man ju förstå”, konstaterade barnen.

Lösningen

Det här är ett trick där en åskådare väljer ett kort och där detta kort återfinns då en åskådare finner kortet genom att bokstavera Hokus Pokus.

Det är ett fint självverkande trick med ett överraskande slut. Under åren har jag tagit fram och läst beskrivningen. Varje gång har jag tänkt att jag har glömt något i

beskrivningen. Det här ska inte gå att göra, har varit min tanke varje gång. Så jag har tagit fram kortleken och utfört tricket. Och visst det stämmer varje gång.

Detta trick bygger på ett nyckeltal, nämligen tio. Det spelar ingen roll vilket tal som åskådaren väljer. Det valda kortet kommer alltid på samma plats.

Början av tricket har två syften. För det första att visa hur upplägget går till. Tre högar ... lika många kort och så vidare. För det andra ger det dig tillfälle att böja ett litet hörn på det understa kortet i leken – ett så kallat hundöra, så litet att du senare lätt kan lokalisera detta kort och därefter göra en kupering.

Du har visat hur upplägget ska gå till. Du överlämnar leken – där det sista kortet har ett hundöra – till åskådaren. Du går därifrån, om avståndet är kort vänder du ryggen till.

1. Åskådaren tänker på ett tal.
2. Läger ut i tre högar.
3. Varje hög innehåller lika många kort som talet åskådaren tänker på.
4. Den återstående leken läggs på en av de tre högarna.
5. En av de två andra små högarna väljs.
6. Den valda högen blandas.
7. Åskådaren väljer ett kort från den blandade högen.
8. Visar publiken det valda kortet. Läger det själv på minnet och lägger kortet överst i den blandade högen.
9. Denna hög läggs överst på den större högen.
10. Den sista mindre högen blandas och läggs sedan på leken.

Du tar tillbaka leken där det understa kortet har ett hundöra.

1. Räknar av de översta tio korten i en packe. Räkna korten ett och ett så att det översta kortet kommer underst.
2. Lagg packen underst i leken.
3. Räkna av på samma sätt tio kort igen och lägg underst i leken.
4. Gör några kuperingar. Vid den sista kuperingen görs kuperingen så att hundörat kommer överst i leken.
5. Du börjar tala om den magiska formeln – Hokus Pokus, samtidigt som du planar ut det böjda hörnet.

Eftersom du kuperat ovanför det böjda kortet – kortet med hundöra – ligger det valda kortet nu på plats 11 överst räknat från leken. Hokus Pokus ger tio bokstäver. Ta bort de tio översta korten. Nästa kort – det 11:te kortet – är kortet som åskådaren valt.

Trolleri eller teknik

Många trick bygger på finurliga tekniska lösningar. I framtiden kanske vi har en kortlek där alla korten är digitaliserade, vilket innebär att man har kontroll av hela leken. Tekniskt är det säkert möjligt att göra idag men inte ekonomiskt.

Will Tsai är en duktig trollkarl. Han är 33 år och kommer från Taiwan. Nu bosatt i Kanada. Han uppträdde i *America's Got Talent* förra året med en variant av matrix. Ni vet fyra mynt som placeras i var sitt hörn, sedan täcks med varsitt kort. Mynten vandrar sedan "osynligt" mellan hörnen.

I det här fallet så är till exempel mynten synliga i respektive hörn. Med en handrörelse är plötsligt alla mynten borta. Hade det varit ett "vanligt" TV-program så hade lösningen troligen varit ett kameratricks. Men här? Se akten från www.youtube.com/watch?v=OPtEFoagU98.

En skrev. Den här grabben är inte en trollkarl, han är en gudomlig trollkarl. Jag är intelligent nog att veta att det inte finns något sådant som magi. Magiska trick är ingenting annat än handmuffar som utförs av människor som har behärskat misstroget. Men Tsai, som tävlar om *America's Got Talent*, är en slags ondskan trollkarl av mörka konster, för hur kan han annars göra det här otroliga tricket?

Det började oskyldigt, ett mynt- och korttrick som många av oss har sett på barns födelsedagspartier som utförs av clowner, men sedan började Tsai flytta händerna som att han genomförde en magisk orkester med mynt och kvartalen började försvinna och återfinnas med fantastisk hastighet.

Men lösningen finns delvis i bordets konstruktion

Flera trollkarlar har hävdad att Tsai använder ett specialdesignat bord med en rad små mekanismer som snabbt vänder om, vilket möjliggör effekterna, som där mynten bara visas och försvinner utan att de rörs.

En person, artistnamnet Captain Disillusion, menar dock att luckorna inte är tekniskt snabba för att hinna med skifterna. Han menar att tv-producenten NBC måste ha manipulerat bilderna. Om så vad kan man lita på.

Hur som helst blir jag bara trött när jag ser Tsai "trolleri".

Vad jag vet är Tsais trickbord inte än ute till försäljning.

Nu till dryckproduktionsbordet

Vill du ha ett bord med magiska effekter som inte kräver någon färdighet, så ska du beställa Milk Carton Magic av den typ som Mac Franco visade upp som gästartist i America Got Talent, som han vann 2015. Mac Franco har nu en Las Vegas show.

www.youtube.com/watch?v=Roazd-TpPGg

Bordet kostar 447 dollar. Det möjliggör att du kan placera tomma glas i bordets sex öppningar, som då fylls med till exempel vin, coca cola, juice med mera.

Övernaturligt trolleri

Denna artikel är skriven av Jesper Jerkert, som publicerade den i Folkvett 2006 nr 3. Temat i tidningen var Trolleri och falska medier.

Jesper är studierektor vid avdelningen för filosofi vid KTH.

I samma nummer hade Tom Stone artikeln Misdirection i teori och praktik.

Artikeln börjar med ett citat från Gardner. Trevlig läsning.

Som jag brukar säga: elektroner och möss fuskar inte.

— Martin Gardner (1991, s. 30)

Flera avslöjare och kritiker av påstådda övernaturligheter har varit trollkonstnärer. Amerikanen James Randi (f. 1928) är kanske den mest bekante, men många andra framstående kritiker av pseudovetenskap har också varit mer eller mindre professionella trollkarlar: Harry Houdini, Martin Gardner, Persi Diaconis, Ray Hyman, Milbourne Christopher, Joe Nickell.

Ansamlingen av skeptiska magiker är begriplig. Magiker påstår i regel inte att de framställer övernaturligheter, utan det är underförstått att tricken kan ges naturliga förklaringar. När trollkonstnärer gör vanliga trick men hävdar att det handlar om paranormala fenomen väcker det anstöt hos kolleger, som betraktar påståendena som oärliga marknadsföringsknep. Parapsykologen George P. Hansen (1990), som har goda kunskaper om trolleri, påpekar dock att det faktiskt även finns magiker som tror på det paranormala.

Denna artikel har tre syften. För det första ska jag nämna några enkla principer som trollkonstnärer — och falska medier — gärna använder. För det andra ger jag exempel på metoder för att simulera övernaturligheter. Det finns en stor mängd metoder, men

jag redovisar bara knep som redan är någorlunda kända. Den som vill veta mer kan botanisera i litteraturlistan, som upptar flera ganska specialiserade poster. Artikelns tredje syfte är att peka på några viktiga skillnader mellan magikers och falska mediers arbetsvillkor. (Jag skriver falska medier för säkerhets skull — om det skulle finnas några äkta.)

Det är motiverat att utfärda en varning till läsaren: här ges några exempel på hur trollerimetoder kan tas i bruk. Artikeln skrapar bara på ytan. Skeptiker som läst en smula om trolleri riskerar att tro att de är kapabla att avslöja trolleri närhelst det förekommer. Så är inte fallet! Faktum är att även trollkonstnärer lurar varandra ibland.

Valbara utvägar

Jag vill börja med att nämna några allmänna principer som trollkonstnärer ofta utnyttjar. Principerna gäller generellt för trolleri, inte enbart för trick som ska simulera övernaturliga förmågor.

En första princip är: Tala inte om exakt vad som ska hända. På engelska kan man säga att detta skaffar trollkonstnären "multiple endpoints" eller "multiple outs", det vill säga möjliggör att tricket kan avslutas på många olika sätt. Det lämpligaste sättet kan då väljas efter omständigheterna.

I sin allra enklaste form kan trollkonstnären ta fram ett förslutet kuvert och be en frivillig i publiken nämna en färg. Antag att blå nämns. Trollkonstnären öppnar kuvertet och tar upp ett papper där det står: "Du kommer att välja blå". Om istället röd nämns, hade trollkonstnären visat papperets andra sida, där det står: "Du kommer att välja röd". Om grön nämns, hade han vänt på kuvertet, där det står: "Du kommer att välja grön". Och så vidare. Detta är ju inte mycket till trick, men det lär finnas magiker som tar fram en preparerad kortlek och ber en åskådare nämna vilket kort som helst, och har 52 olika fortsättningar på tricket beroende på vilket kort som väljs.

Det falska mediet Bill Delmore (BD), som framträdde på 1970-talet, använde gärna principen. Persi Diaconis berättar (1986, s. 7–8):

En typisk demonstration gick till så här: Han hade två kortlekar, en blå och en röd. Han blandade dem, lade dem ifrån sig och bad någon av åskådarna nämna två kort. Det blev t.ex. hjärter tre och spader ess. Han sa "okej, börja vända korten tills ett av de två kommer upp". En åskådare vände samtidigt upp kort från båda lekarna. Småningom kom hjärter tre upp i den ena leken. Då ropade han plötsligt "Fjorton!" Och när vi räknade ner fjorton kort i den andra leken, låg spader ess där. Och det var ju ganska slående! (. . .) BD (. . .) sa aldrig i förväg vad som skulle hända. Antag att båda hjärtertreorna hade kommit upp samtidigt. Det hade varit ganska bra. Eller båda spaderessen. Det kunde också ha varit hjärtertre här och spaderess där — eller tvärtom. Eller, om det nu inte hade hänt, så fick vi talet: "Fjorton!" Vi räknar ner: om det hade varit den andra hjärtertrean hade det också varit ganska överraskande. Och om ändå inget av detta hänt, varför skulle BD inte kunnat säga "Vänd på nästa kort!" Det kunde ju vara esset eller trean! Om man bara betraktar dessa möjligheter (. . .) är chansen för en träff en på åtta. Och BD:s förmåga fungerade ungefär var åttonde gång!

Här använde inte BD något trick alls, utan enbart principen om valbara utvägar kombinerad med åskådarnas vilja att tolka sammanträffanden som exceptionella. BD lurade också åskådare och parapsykologer med mer traditionella kortmanipulationer ibland. Han utsattes för tester och förefaller då att ha varit expert på att till synes oskyldigt rucka på experimentuppläggen under försökens gång (Diaconis 1978, Hansen 1992).

Principen om valbara utvägar går ut på att många effekter kan åstadkommas ur samma inledning. En besläktad princip är följande: Se till att samma effekt kan åstadkommas på flera olika sätt. Upprepa inte gärna samma metod flera gånger i rad. Det ökar risken att bli avslöjad. Trollkonstnärer går ibland med på att

upprepa ett trick, men i regel upprepar de bara effekten, inte metoden.

Att separera effekt och metod

”Effekt” och ”metod” är facktermer inom trolleriet. Man kan kortfattat säga att trolleri går ut på att åstadkomma en effekt, som åskådarna ser, med hjälp av en metod, som åskådarna inte ser. Princip nummer tre kan därför vara: *Använd den hemliga metoden vid en annan tidpunkt, och gärna på en annan plats, än åskådarna ges intryck av. Separera med andra ord effekt och metod i både tid och rum.*

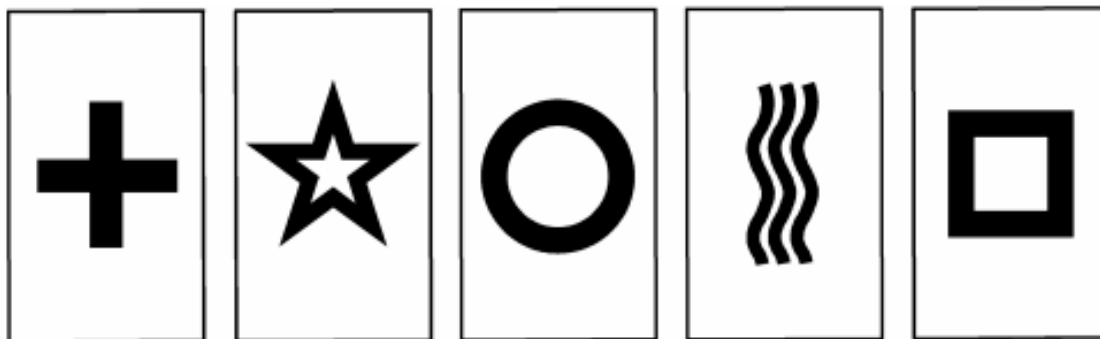
Ett trivialt exempel kan vara nybörjarbokens instruktion att svänga trollstaven och säga ”abrakadabra” någon gång under numret. Detta görs för att åskådarna ska förmås tro att något konstigt händer just då, men i själva verket har den hemliga metoden nästan alltid redan använts i ett tidigare skede. Även om professionella trollkonstnärer sällan säger abrakadabra, gör de ofta andra rörelser eller uttalanden med i princip samma syfte.

En trollkonstnär kan ägna avsevärd möda åt att separera effekt och metod. Ett gott råd är alltså: *Använd verbal och kroppslig avledning, dels för att få åskådaren att vara uppmärksam på fel saker och vid fel tidpunkt, dels för att få åskådaren att minnas fel kring vad som hände.*

Ett exempel på verbal avledning finns i följande dofttrick, som framförts under förespegling att det kräver tillgång till uråldriga österländska hemligheter (Christopher 1975, s. 147–149): Det tomhänta mediet ber klienten sträcka fram sin hand och nämna en doft. Omedelbart stiger den nämnda doften från klientens hand. En möjlig metod är att parfymessens innesluts i små vaxkolor, som sitter fast på fingernaglarna när mediet visar sin tomma handflata. Mediet sluter därefter sin hand och för in kulan i handen. Vaxet bryts med fingrarna eller naglarna och doftämnet placeras på klientens hand. Mediet har förstås tillgång till åtminstone de 10–15 oftast önskade dofterna. Mediet kan bryta rätt vaxkula så fort den önskade doften nämnts. Mediet ber klienten sträcka fram handen,

tar i handen och säger "Jag vill att du vänder handflatorna nedåt. Jag ska inte röra handen". I detta ögonblick, när mediet rör klientens hand, överförs doftämnet, men eftersom mediet samtidigt säger att han inte ska röra klientens hand, är chansen god att klienten efteråt ska minnas situationen så att mediet aldrig rörde handen.

Att avleda och styra åskådarnas uppmärksamhet kallas med en engelsk term *misdirection*. *Misdirection* kan helt enkelt definieras som allt som drar åskådarnas uppmärksamhet till effekten och bort från metoden (Lamont & Wiseman 1999, s. 31). Ytterligare ett enkelt exempel på *misdirection* kunde vara Uriah Fullers tips att vid Geller-imiterande skedböjning utropa "Titta, den böjs fortfarande!" om en sked man böjt men sedan lagt ifrån sig (Fuller 1980, s. 26). Många åskådare kommer då att inbilla sig att skeden fortfarande böjs, utan att mediet ens är i dess närhet. Det innebär en tydlig separation av effekt och metod, eftersom metoden förstås har använts långt tidigare.

Figur 1: ESP-kortens traditionella utseende: kors, stjärna, cirkel, våg, fyrkant. ESP-korten kallas även Zenerkort efter en kollega till Joseph Rhine vid namn K. E. Zener som först föreslog motiven.

Att åskådare minns fel är till fördel både för trollkonstnärer och falska medier. De som minns fel är förstås ofta obenägna att gå med på att de minns fel. Skeptikern James Randi, som gjort sig känd för sina demonstrationer av paranormala fenomen, har ofta blivit uppmanad att upprepa ett mediums originaltillfället, eftersom åskådare felaktigt minns kontrollen som rigorös. Sådana utmaningar till skeptiska trollkonstnärer är inte nya. Magikern John

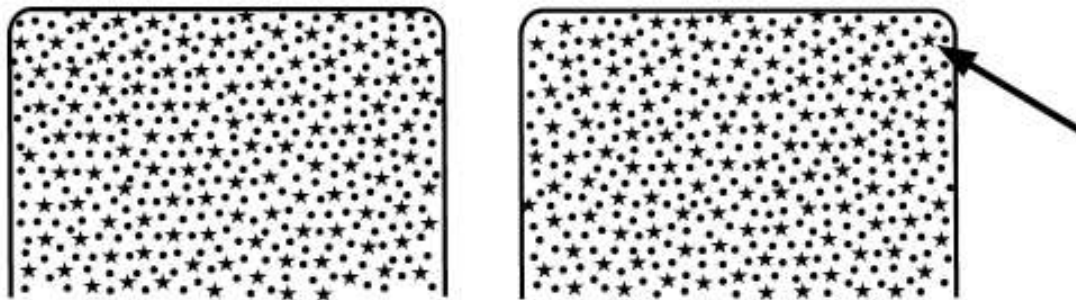
Nevil Maskelyne (1839–1917), som avslöjade det spiritistiska mediet Eusapia Palladino 1895, utmanades av de troende att återskapa några av Eusapias fenomen, och svarade: "[Ä]ven om jag utan tvekan kan återskapa vad hon verkligen gjorde, är återskapandet av vad hon antas ha gjort något helt annat" (citerat efter Brandon 1983, s. 138).

Konsten att använda effektiv misdirection är ett mycket stort ämne. Hela böcker har skrivits om dess essens (Fitzkee 1945).

Varför falska medier gärna använder kort

Jag övergår nu än mer till att diskutera några konkreta metoder som kan nyttjas för att simulera paranormala förmågor.

Trick med spelkort är en gammal genre, vilket är förståeligt då kort är tacksamma att fuska med både ur handfast manipulationshänseende (Erdnase 1902; Hugard & Braue 1948; Giobbi 1995-2003) och rent matematiskt (Gardner 1956). Det är därför riskabelt att använda kort vid testning av påstådda medier. Ett medium som har övat på speciella kuperingar, falska givar och liknande kan lura försöksledarna.

Figur 2: Överdelarna av två kortbaksidor i en lek. Det ena kortet har roterats 180 grader i förhållande till det andra. Stjärnor och prickar ser vid en hastig blick ut att vara likartat utplacerade i bägge fallen, men om man tittar närmare ser man att korten kan skiljas åt, t.ex. genom att det finns eller inte finns en stjärna i övre högra hörnet (se pilen). Kortleken är därför one way. (Figuren är omritad efter Fuller 1980.)

Icke desto mindre var kortexperiment mycket vanliga inom parapsykologin från 1930-talet och åtskilliga decennier framåt.

Ledande i denna utveckling var den amerikanska parapsykologins nestor Joseph B. Rhine (1895–1980). Rhine verkade vid Duke University i Durham, North Carolina, som från 1937 började marknadsföra officiella, av Rhine auktoriserade, ESP-kort. Leken bestod av 25 kort med fem olika motiv, fem kort av varje (se figur 1). Trollkonstnärer — och, får man förmoda, magikunniga försökspersoner — upptäckte snabbt att kortbaksidorna hade en fuskvänlig egenskap, nämligen att vara asymmetriska. Ett jargonguttryck bland trollkonstnärer är att kort med asymmetriska baksidor är one way. Detta tillåter trollkonstnären att genom en blick på baksidan se om kortet vridits 180 grader eller ej (se figur 2). Många effekter kan åstadkommas tack vare denna information.

Betrakta till exempel följande effekt (Fuller 1980, s. 50ff): Det falska mediets klärvoajansförmåga ska testas genom kortgissningsförsök med ESP-leken. Innan testet börjar ser mediet till att få bekanta sig med leken, och vänder då i hemlighet alla kort tillhörande två av symbolerna, t.ex. kors och stjärna. (Alternativt kan mediet omärkligt byta ut leken mot en medhavd lek som har preparerats på detta sätt.) Hur mycket leken sedan än blandas, kommer man nu att på varje korts baksida kunna se om det är kors/stjärna eller om det är cirkel/våg/fyrkant. Varje gång man ser att kortet är kors/stjärna så gissar man på kors eller stjärna. Varje gång kortet är cirkel/våg/fyrkant så gissar man på någon av dessa symboler. Metoden ger en förväntad andel korrekta gissningar på 40%, istället för 20% om one way-knepet inte tillgripits. I långa serier blir 40% korrekta gissningar mycket imponerande.

De tidiga ESP-korten drogs också med andra problem. Vissa symboler var ingraverade i korten så ordentligt att de kunde uppfattas från baksidan vid viss belysning och betraktelsevinkel. Andra kort hade fått en extra maskinell trimning längs kanten, vilket gick att uppfatta (Hansel 1989, s. 52; Christopher 1970, s. 27). Det är inte lätt att veta hur många av de tidiga kortgissningsexperimenten som blivit missvisande på grund av kortens fuskvänliga egenskaper.

Hemlig kommunikation

Under våren 2006 skrev flera dagstidningar om nya mobiltelefonsignaler som bara barn och ungdomar kunde höra. Elever kunde t.ex. skicka SMS till varandra under lektionstid, utan att läraren märkte något. Förklaringen var att signalerna bestod av enbart mycket högfrekventa (pipiga) ljud. Förmågan att höra de högsta frekvenserna avtar naturligt med åldern.

Detta faktum har också omnämnts i samband med falska mediers fuskmetoder. Unga medier skulle t.ex. kunna kommunicera i telepatiexperiment med hundvisslor, särskilt om de övervakas av äldre personer. Just denna metod föreslås ha använts av två walesiska tvillingpojkar, Glyn och Ieuan Jones, som på 1950-talet väckte uppmärksamhet genom att i laboratorieförsök prestera förbluffande bra kortgissningsserier (Christopher 1970, s. 30–33; Scott & Goldney 1960).

En fräckare kommunikationsmetod är att använda radio. Den amerikanske helaren och tv-predikanten Peter Popoff fick information om närvarande personers sjukdomar och adressuppgifter genom en öronsnäcka, där fru Popoff talade på radiofrekvensen 39,17 MHz (Randi 1989). Fru Popoff i sin tur hade fått information om deltagarna genom att fråga dem när de kom till auditoriet, och genom frågekort som besökarna skulle fylla i. Popoffs karriär gick spikrakt nedåt efter att James Randi avslöjat metoden i Johnny Carsons tv-program Tonight Show 1986, men det dröjde bara några år innan Popoff åter kunde slå sig fram som predikant.

Att använda radiokommunikation känns kanske inte så hemligt och modernt längre, i mobiltelefonernas tidevarv. Inte heller är radiokommunikation speciellt trollerimässig. Man kunde se att Peter Popoff bar öronsnäcka, och han skulle förmodligen bli utskrattad på en trolleriscen. Mentalister (trollkonstnärer som simulerar paranormala förmågor) måste begagna mindre synliga metoder. En sådan är att använda tidskod, t.ex. genom att mentalisten och dennes medhjälpare lärt sig att räkna synkroniserat.

På en given diskret signal, t.ex. en hostning, börjar båda att räkna tyst, 1, 2, 3, 4, kanske en siffra per sekund. Medhjälparen ger ytterligare en signal när räkningen ska sluta. Båda har då kommit till samma tal, och talen har överenskomna betydelser som mentalist och medhjälpare har memorerat.

Metoden med synkroniserad, tyst räkning är känd sedan 1800-talet och förefaller att första gången ha använts offentligt i telepatiska demonstrationer av den engelske illusionisten Charles Morritt (1860–1936), som uppträdde tillsammans med sin fru Lilian (Steinmeyer 2003, s. 118ff). Tidigare hade den berömde franske trollkonstnären Jean Eugène Robert-Houdin (1805–71) använt kod för liknande demonstrationer, dock inte tidskod. Robert-Houdins kod byggde på i förväg överenskomna hemliga innebörder hos vanliga ord. Hans son kunde med förbundna ögon namnge alla föremål som publiken räckte fram. Sonen fick information om föremålen genom de sinnrikt konstruerade frågor som fadern ställde (Linde 1905, s. 479f). Ytterligare ett exempel på hemlig kommunikation ger fallet Douglas Blackburn och G. A. Smith. Dessa unga män testades utförligt på 1880-talet av framstående medlemmar i engelska Society for Psychical Research. Redogörelser från testerna återopades sedan under många år som bevis för att telepati fanns, men Blackburn avslöjade efter 30 år att allt byggt på fusk. Under de tidiga testerna signalerade Blackburn och Smith till varandra genom plingandet från en pince-nez, växlingen mellan långa och korta andningar, utblåsningar, harklingar med mera (Blackburn 1911).

Så småningom utsattes de för ett till synes striktare test. Smith satt på en stol som i sin tur stod på ett stort bord som var täckt av en tjock matta som skulle hindra eventuella ljudsignaler skapade med foten. Smiths ögon var täckta med bomull och omlindade av tjockt mörkt tyg. Hans öron var likaså igenproppade. Dessutom täcktes han helt och hållet av två tjocka filter. Blackburn stod i andra ändan av rummet. En experimentledare visade Blackburn en bild som han telepatiskt skulle sända till Smith. Det var en svår figur som inte

gärna kunde skickas med hemlig kod. Blackburn vankade av och an i rummet och gestikulerade medan han påstod sig sända bilden telepatiskt. Under tiden lyckades han rita av bilden på ett cigarettpapper och smuggla ned det i en isärtagbar penna.

Blackburn berättar vidare (citerat efter Kurtz 1985b, s. 195):

Jag fick fram den överenskomna signalen till Smith att jag var klar genom att snubbla på den tjocka mattkanten bredvid hans stol. Strax därefter utropade han: "Jag har det." Hans högra hand kom fram under filten och famlade omkring på bordet. Som vi kommit överens om sade han: "Var är min penna?" Jag lade genast min på bordet. Han tog den och en lång nervös paus följde. (. . .) Smith hade i sin väst gömt en av de där tavlorna i självlysande färger som i det kompakta mörkret gav tillräckligt med ljus för att man skulle kunna se figuren på det nästan genomskinliga cigarettpapperet om det hölls plant mot tavlan. Han tog bort lindorna kring ena ögat och kopierade figuren med stor noggrannhet.

Nagelskrivare

En modernare metod för att kopiera teckningar genom påstådd telepati (eller klärvoajans) är att använda en s.k. nagelskrivare. Den består i ett litet ritstift som mediet eller mentalisten fäster under en fingernagel. Ett trick kan gå till på följande sätt: En åskådare kallas upp på scenen och uppmanas att i ett ritblock teckna en figur, utan att mentalisten har någon chans att se den. Figuren kan vara abstrakt eller föreställande men inte alltför komplicerad. Därefter försöker mentalisten att läsa bilden på paranormal väg, och nedtecknar med en vanlig penna de intryck han tycker sig få. Mentalisten lägger ifrån sig pennan och ber åskådaren att visa sin bild. Strax därefter visar mentalisten sin bild, som har en slående likhet med åskådarens. Hemligheten är att mentalisten bara låtsas teckna med pennan under själva tankeöverföringsakten. Egentligen ritar han sin teckning omärkligt med nagelskrivaren under det

korta tidsintervall när åskådaren just visat sin teckning men mentalisten ännu inte visat sin.

På engelska kallas nagelskrivare och besläktade redskap ibland swami gimmicks. En mycket systematisk genomgång av hur man kan använda dem finns hos Corinda (1958). fingerfärdighet och misdirection brukar (med ytterligare en engelsk term) kallas sleight of hand. En del falska medier kan vara nog så skickliga i detta hantverk. Milbourne Christopher (1970, s. 92–98) berättar om en rutin som några medier skrupelfritt använt. Klienten har vänt sig till mediet för att få vägledning i någon svår livsfråga. Mediets besked är att situationen kommer att förbättras om klienten rituellt offrar pengar, eftersom dessa är roten till det onda. Mediet övertalar klienten att ta med en massa pengar i form av sedlar, vilka sedan till synes bränns upp. En sådan exceptionellt dyr rådgivning kommer sannolikt att ha åtminstone en kortsiktigt positiv effekt på klienten. Vem vill inte må bättre efter att ha offrat så mycket pengar? I verkligheten bränns förstås inte sedlarna upp, utan byts omärkligt mot papperslappar innan de läggs på elden. För det falska mediet blev sessionen mycket lönande.

Medier som specialiserat sig på fysikaliska fenomen har ibland producerat föremål med anknytning till klienten "ur intet". Mitt under seansen kan t.ex. en ring som tillhör klienten materialiseras. Klienten blir övertygad om att det rör sig om teleportation, eftersom ringen senast sågs i en byrålåda hemma. I själva verket har mediet, eller en medhjälpare till mediet, stulit föremålet från klientens hem vid ett tidigare tillfälle. Detta behöver inte vara speciellt svårt att åstadkomma om medium och klient har långvarig kontakt. Småprylar kan t.ex. stjälas av ett bud som levererar blommor "från en okänd beundrare" (Keene 1976, s. 36f). Stölden kan utföras dagar eller t.o.m. år innan föremålen materialiseras under en seans. Om mediet blir skjutsat i klientens bil är en god idé att leta under framsätena. Där finns ofta borttappade saker (Fulves 1980, s. 9ff). Det ska understrykas att metoder som involverar stölder torde användas enbart av falska medier, inte av vanliga trollkonstnärer.

Att omärkligt flytta saker när andra tittar på är vad som krävs för att slå sig fram som psykokinetiker. (Psykokinesi är den paranormala förmågan att påverka materia med tankekraft.) Man kan luta sig fram och i smyg blåsa en koncentrerad luftström på föremålet, om det är tillräckligt lätttröligt. Eller man kan flytta metallföremål med hjälp av magneter i händerna, i munnen eller i skon som man för upp under bordet där föremålet ligger. Trådar kan också användas. Extremt tunn nylontråd eller kirurgitråd är så gott som osynlig även i fullt dagsljus. Ett skickligt falskt medium låter inte föremålet närma sig, eftersom det kan väcka misstankar om trådar. Istället flyttar sig föremålet bort från mediet, vilket enkelt åstadkoms genom att tråden dras runt en möbel eller dylikt. Föremål kan också fås att lyfta med hjälp av trådar som spänts horisontellt och som därför tillåter att man för händerna över föremålet för att bevisa att där inte finns några trådar! (Fuller 1980, s. 39–41). Man kan också låta en hemlig medhjälpare dra i trådarna. Eventuellt kan medhjälparen stå i ett annat rum, även med stängd dörr, om tråden löper under dörren eller genom dess nyckelhål.

En hemlig medhjälpare är förstås användbar för det falska mediet i många sammanhang, inte bara i samband med trådar. En imponerande demonstration med hemlig medhjälpare är *one ahead*-rutinen. Mediet ber några åskådare, t.ex. tio stycken, att skriva ned varsin fråga på lappar som läggs i tio kuvert. Mediet tar upp ett kuvert, koncentrerar sig, läser upp frågan till synes paranormalt och ger den dessutom ett passande svar. Mediet frågar vem av åskådarna som ställt frågan. En av åskådarna räcker upp handen. Mediet öppnar kuvertet och bekräftar att frågan var den rätta. Mediet går sedan igenom kuvert efter kuvert, och kan varje gång paranormalt läsa frågans innehåll innan kuvertet öppnas. Tricket består i att en av åskådarna är en hemlig medhjälpare, som ställer en överenskommen fråga. Mediet ser till att medhjälparens kuvert hamnar underst, men läser den överenskomna frågan först, och öppnar sedan det översta kuvertet för att "bekräfta" att frågan var

den rätta. Men då får mediet tillgång till nästa fråga som ska besvaras. På detta sätt ligger mediet hela tiden ett steg före.

Att tjuvtitta

Det smarta med rutinen *one ahead* är att man bara behöver känna till innehållet i ett enda kuvert för att åstadkomma en hel serie av klärvoajanser. Demonstrationen kan också genomföras utan hemlig medhjälpare, nämligen om man lyckas tjuvtitta in i ett kuvert. Det kan göras på flera sätt. Exempelvis kan man titta genom en glipa, eller genomlysa kuvertet med en stark lampa, eller fukta kuvertet med lättflyktig alkohol som tillfälligt gör det genomskinligt.

En mer generell metod för att tjuvtitta i alla möjliga sammanhang (dock ej in i kuvert) är att använda speglar eller andra tillräckligt reflekterande ytor: fönster, glasramade tavlor (särskilt med mörka motiv), avstängda tv- eller datorskärmar, en stängd ugnslucka, en svart stilla kaffeyta i en kopp, skedar och andra blanka bestick, vattenpölar, glansiga tidnings- eller bokomslag, med mera. Mediet eller trollkonstnären kan också fästa en miniatyrspegel på pekfingertoppen och exempelvis skaffa sig en tjuvtitt på ett ESP-kort genom att säga sig behöva känna på kortet för att fånga upp dess "vibrationer" (Fuller 1980, s. 43).

Ett annat populärt tjuvtittningstrick är att högläsa en text trots att man bär ögonbindel. Det vanligaste och enklaste knepet är att tjuvtitta genom den springa vid näsan som är förvånansvärt svår att undvika (Gardner 1981, s. 63–73). I något fall kan man titta snett över näsryggen, om man äger en näsa med lämplig form (Randi 1982b, s. 279–284). Att placera bomull eller dylikt närmast ögat, under bindeln, kan förefalla idiotsäkert, men så är inte fallet. Om man spänner rätt ansiktsmuskler när bindeln sätts på, kan man lära sig att tjuvtitta även i ett sådant fall. Ett annat knep är att klia sig i pannan på lämpligt sätt (Hansson 1986, s. 146). Det är rekommendabelt att vänta några minuter med att läsa högt efter att man tjuvtittat längs näsan, eftersom en sådan titt ofta kräver att

man böjer huvudet bakåt, vilket kan väcka misstankar. Man memorerar bara vad man såg under tjuvtitten.

Matematik

Vissa trick bygger på matematiska principer, och Martin Gardner har skrivit standardverket om skärningen mellan trolleri och matematik (Gardner 1956). Matematiska principer räcker dock sällan för att ensamma åstadkomma fina effekter, och därför kombinerar man dem gärna med en smula fingerfärdighet eller annat "vanligt" trolleri. Ett exempel kan vara följande enkla korttrick (Singh 2003): Tio kort fördelas på två personer. Den ena får alltid bäst pokerhand, trots att den andra personen själv får välja kort. Hemligheten är att kortens sammansättning är sådan att den som får ett visst kort alltid förlorar. De tio korten kan t.ex. vara tre ess, tre kungar, tre sjuor och en dam. Den som får damen kommer alltid att förlora, oavsett hur korten i övrigt fördelas. Det räcker alltså att se till att detta kort hamnar hos rätt person så är saken klar. Det finns en uppsjö metoder för att forcera ett visst kort, det vill säga se till att det blir valt av en intet ont anande frivillig (Annemann 1933).

Det falska mediets roll

Den väsentligaste skillnaden mellan en magiker och ett falskt medium består i om effekten presenteras som trolleri eller som ett paranormalt fenomen. Man kan dock notera att skalan är glidande, då det finns trollkonstnärer — väsentligen mentalister — som halvt uppmuntrar publiken att göra paranormala tolkningar (Lamont & Wiseman 1999, s. 104). Ett falskt medium som inte vill att åskådarna/anhängarna ska associera till trolleri gör klokt i att uppträda på ett sätt som skiljer sig markant från trollkonstnärens. Det falska mediet kan t.ex. undvika att visa fingerfärdighet eller annan skicklighet, kan verka klumpig eller blyg och försagd, och spelar överraskad eller skrämmd av de egna förmågorna.

Trollkonstnären och det falska mediet ikläder sig alltså olika roller, även om de använder delvis identiska metoder.

En annan skillnad mellan vanligt trolleri och effekter framförda av ett falskt medium är att de senare ofta är mer improviserade och mer anpassade efter hur lättlurade åskådarna verkar vara. Även ganska spektakulära effekter som förefaller vara paranormala kan produceras av ett drivet medium med stor improvisationsförmåga utan några som helst förberedelser, och utan några hemliga medhjälpare (Fulves 1980).

Alltför spektakulära effekter kan dock vara kontraproduktiva, eftersom de riskerar att få åskådarna att associera till trolleri. Det falska mediet föredrar effekter som inte ser ut som trolleri, och undviker föremål som trollkonstnärer brukar använda, t.ex. näsdukar och mynt. Numera ser skedböjning ut som trolleri, men det gjorde det inte när Geller introducerade effekten.

Fördelarna med en troende publik

Det falska mediet har i regel ett mycket stort försteg gentemot den vanliga trollkonstnären, genom att vara omgiven av troende beundrare. Joseph Jastrow, som intresserade sig för trolleriets psykologi, konstaterade redan 1888: "Denna mentala inställning hos åskådarna är mer värdefull för mediet än någon enskild faktor i föreställningen. Skillnaden mellan en dylik presentation och en som vänder sig till personer som är medvetna om trolleriinslaget och som är intresserade av att komma på tricket, kan inte överskattas" (Jastrow 1901, s. 126). Detta är lika sant idag som på Jastrows tid.

Om en magikers trick misslyckas, tycker alla att han är en klåpare. Om ett falskt medium misslyckas, tycker folk snarare att det stärker intrycket av äkthet (Fuller 1975, s. 12). Det är en anledning till att tricket med one waykort som beskrevs ovan, och som ger ca 40% rätt gissningar, framstår som så övertygande. En person som fick 100% rätt skulle dra till sig avsevärda fuskmisstankar. Den kände amerikanske trollkonstnären Eugene Burger har konstaterat: "Fel är en nödvändig ingrediens i

mentalism. Om man aldrig har fel, är det uppenbart att man helt enkelt gör trolleritrick" (citerat efter Lamont & Wiseman 1999, s. 111f).

Richard Wiseman och Robert Morris (1995b, s. 77f) har påpekat att det inte enbart är en väl avvägd andel rätt som övertygar forskare. Om ett medium fuskar, kan fusktilfällena bilda ett medvetet mönster för att ytterligare lura experimentledaren. Experimentledaren kanske tror att variationer i det jordmagnetiska fältet har något med den förmodade paranormala förmågan att göra. Det falska mediet kan se till att fuska på ett sätt som tycks stärka denna hypotes. Experimentledaren blir då ännu mer ovillig att erkänna sig lurad.

Förutom att de troende accepterar, eller till och med välkomnar, en lagom proportion misslyckanden från mediet, finns också en annan stor fördel med en troende publik, nämligen att mediet kan imponera med ytterst torftiga trick, som dessutom tar mycket lång tid att genomföra. En vanlig magiker som gjorde likadant skulle bli utbuad. Fuller (1975, s. 12) har träffande skrivit:

Folk blir uttråkade om [magiker] behöver mer än trettio sekunder för att trolla bort en elefant. En magiker på scen, framför tusentals åskådare, får en kvinna att sväva i luften och försvinna. Folk rycker på axlarna och säger "Jag undrar hur det gick till?" Du kan snacka och maska och ta tjugo minuter på dig för att böja en nyckel, och samma människor flippar ur!

Lamar Keene, som har skrivit en formidabelt avslöjande bok om spiritistiska lurendrejerimetoder i USA på 1950- och 1960-talen, myntade uttrycket "true believer" (äkta troende) om de personer som inte under några omständigheter är beredda att ompröva sin tro (Keene 1976). Exempelvis avslöjades avancerat fusk år 1960 hos spiritistiska medier (O'Neil 1960), men det dröjde inte länge förrän affärerna pågick som vanligt igen. Spiritismen är full av liknande historier (Kurtz 1985b; Brandon 1983; Burger 1986).

En slående episod berättas av Ray Hyman i förordet till Keenes bok. Hyman deltog som ung i en spiritistisk seans, där besökarna

skulle skriva sitt namn och en fråga på ett papper, vika ihop det och lägga det i en korg. Mediet bar ögonbindel och skulle ta upp lapp efter lapp ur korgen, placera lappen mot pannan och förmedla andarnas svar på frågorna. Mediet var en äldre herre vars syn och kvickhet tydligen försämrats så mycket att han inte längre klarade av att tjuvtitta längs näsan innan lappen trycktes mot pannan. Han tog därför av ögonbindeln med ena handen, vek upp lappen med den andra, läste frågan, vek ihop lappen igen och satte tillbaka bindeln. Sedan tryckte han lappen mot pannan och lät andarna besvara frågan. Hyman berättar vidare (1997, s. xiv):

Jag tittade på deltagarna för att se hur de skulle reagera på detta uppenbara fusk. Deltagarna var mest äldre kvinnor och några få äldre män. Jag var den enda ungdomen. Överraskande nog tittade ingen på mediet. Några blickade i taket, några stirrade på sina knän, och andra satt och blundade. Kvinnan som satt bredvid mig var en av dem som tittade i taket. Jag stötte henne i sidan och pekade på mediet just som han öppnade en lapp. Hon tittade tillbaka på mig istället. Jag viskade till henne att hon skulle titta på mediet. Hon vände sig och tittade mot rummets andra ända, och vände sig sedan tillbaka mot mig. Jag fortsatte be henne att titta på mediet. Hon lutade sig tillbaka och började åter stirra upp i taket.

Hyman drog slutsatsen att andekommunikationen med döda vänner och anhöriga var så viktig för deltagarna att de inte tänkte tillåta några tvivel att rubba tron. Därför föredrog de att titta bort när mediet fumlade med lapparna.

Till och med ett så dåligt medium som i Hymans anekdot lyckades genomföra en seans, tack vare deltagarnas enorma vilja att tro. Vilka underverk skulle inte ett falskt medium med bättre fuskmetoder på sin repertoar kunna utföra?

Geller-sjukan

Uri Geller är ett av de (åtminstone ekonomiskt) mest framgångsrika falska medierna. Han har använt en blandning av metoder för att

luras. Inte minst har han haft vett att utnyttja hemliga medarbetare och sina åskådares stora godtrogenhet. Eftersom Gellers metoder är ganska grundligt utredda (Hanlon 1974; Fuller 1975, 1980; Randi 1982a; Marks 2000), ska jag inte behandla dem närmare här.

Däremot vill jag uppmärksamma att godtrogna forskare spelade särskilt stor roll för Gellers framgångar. Kritikern David Marks (2000, s. 189ff) har kallat detta Geller-sjukan (eng. gelleritis, 'Gellerinfektion'), ett tillstånd som drabbar vissa forskare som i tron att de står inför ett stort vetenskapligt genombrott börjar låta det falska mediet styra experimentupplägget.

Eftersom fallet Geller blev så uppmärksammat, kunde man tro att avslöjandet av hans metoder skulle avskräcka andra lycksökare från att använda trolleri i liknande situationer. Men icke. Det finns flera exempel på personer som under övervakning av forskare använt trolleritrick för att simulera paranormala förmågor. Sex barn framträdde med Geller-lik förmågor i mitten av 1970-talet. De filmades genom en spegel i ett psykologiskt laboratorium vid universitetet i Bath. I rummet fanns observatörer och en filmkameraattrapp. (Attrappens syfte var att invagga barnen i tron att de visste exakt när och från vilket håll de filmades). Uppgiften var att försöka böja en sked på paranormal väg. Fusk fångades på film för fem av de sex barnen. Barnen böjde skeden med båda händerna, eller genom att ta spjärn mot foten. Vissa av observatörerna i rummet blev lurade, men alla förmodat paranormala fenomen som åstadkoms av barnen kunde förklaras med helt naturliga metoder om man studerade filmen ordentligt (Pamplin & Collins 1975).

Parapsykologen Deborah Delanoy och medhjälpare var involverade i mer än 20 olika tester av en 17-årig pojke vid namn Tim, som påstod sig kunna böja metall på paranormal väg (Delanoy 1987). Tim var mycket vänlig och tillmötesgående och föreslog ibland själv striktare kontroller än parapsykologerna. Likväl kunde man se ett tydligt mönster i resultaten, nämligen att Tim lyckades bättre när han kontrollerades sämre. Delanoy var dock inte benägen

att avfärda Tim. Totalt sett var resultaten lovande, men inte avgörande. Delonoy och kolleger lät därför montera en dold kamera. Och avgörandet kom: Tim fuskade uppenbart, och han erkände när filmen spelades upp för honom. Han hade övat sig i trolleri sedan barnsben, och ville se om han kunde lura parapsykologerna.

Många ytterligare exempel på fuskande medier som avslöjats finns tillgängliga (t.ex. Randi 1979, 1981; Nicol 1979; Polidoro 2003). Ganska berömt är James Randis "Project Alpha", som bestod i att två unga magiker på Randis uppdrag framträdde med simulerade paranormala förmågor (väsentligen gellerska skedböjningar) inför parapsykologer vid McDonnell Laboratory for Psychical Research, Missouri. Magikerna hade stora framgångar med att lura parapsykologerna, som systematiskt ignorerade de råd om försiktighetsåtgärder som Randi delgav dem (Randi 1983a, 1983b).

Skeptikerna och trolleriet

Det finns parapsykologer som lärt sig mycket om trolleri och falska medier, exempelvis Robert Morris som var professor i parapsykologi i Edinburgh (se t.ex. Wiseman & Morris 1994, 1995a, 1995b). Dessvärre finns också parapsykologer som nästan inte kan något alls om trolleri. Kritikern Martin Gardner har sagt (Frazier 1998):

Jag anser inte att magikunskaper är viktiga för att kunna bemöta påstådda paranormala förmågor, utom i samband med föregivna medier som säger sig besitta fantastiska paranormala krafter. Sådana medier använder metoder som har en del gemensamt med magikernas metoder. (. . .) Det är en skandal att så få parapsykologer ännu idag anser det värt besväret att studera trollkonstnärers metoder innan de testar medier som förevisar otroliga bedrifter och får äktheten intygad i publicerade artiklar. Ett tydligt exempel på denna underlåtenhet är John Beloffs ovilja att lära sig något om magi. För inte så många år sedan skrev han att en viss magikers

korttrick var ett av den senaste tidens starkaste bevis för paranormala krafter! När Persi Diaconis såg trollkonstnären framföra sin enkla kortmagi, var det helt uppenbart hur effekterna uppnåddes med metoder som är välkända bland kortmagiker.

George P. Hansen har med en enkät visat att kunskaperna om trolleri inte är speciellt goda hos personer som agerat ordförande i Parapsychological Association (Hansen 1990, s. 56). Kritiker bör sträva efter att vara bättre pålästa, och som jag nämnde inledningsvis har samarbete mellan skeptiker och magiker ofta förekommit. Om man ska rådfråga trollkonstnärer ska man förstås inrikta sig på close up-magiker (close up-magi är fingerfärdighetsmagi på nära avstånd). En scenillusionist som förlitar sig på specialtillverkad apparatur behöver inte nödvändigtvis vara speciellt kunnig om den typ av fusk som falska medier använder.

I denna artikel har jag pekat på likheter och skillnader mellan trollkonstnärer och falska medier. Jag tror att det är lättast att minnas likheterna, och därför vill jag avsluta med en varning: Visst är det bra att kunna lite om magi, och visst har falska medier använt trollerimetoder. Men ofta använder de inte trollerimetoder, eller åtminstone inte riktigt samma metoder som en trollkonstnär skulle ha använt. Många dåd som tillskrivs medier torde aldrig ha inträffat i verkligheten. Innan man börjar redogöra för vilka trollerimetoder som kan ha använts, bör man därför försäkra sig om en förklaring alls är påkallad.

Litteratur

Annemann, Theodore (1933). *Two Hundred and Two Methods of Forcing*. New York: Max Holden.

Blackburn, Douglas (1911). "Confessions of a telepathist: Thirty-year hoax exposed", *Daily News* [London], 1911-09-01. (Även återgiven i Kurtz 1985a, s. 235–239.)

- Brandon, Ruth (1983). *The Spiritualists: The Passion for the Occult in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. New York: Knopf.
- Burger, Eugene (1986). *Spirit Theater: Reflections on the History and Performance of Seances*. Published by Richard Kaufman and Alan Greenberg.
- Christopher, Milbourne (1970). *ESP, Seers & Psychics*. New York: Crowell.
- Christopher, Milbourne (1975). *Mediums, Mystics, and the Occult*. New York: Crowell.
- Corinda, Tony (1958). *13 Steps to Mentalism*. Bideford: Supreme Magic Co., 1978. (Första utgåva 1958.)
- Delanoy, Deborah (1987). "Working with a fraudulent PK metal-bending subject", *Journal of the Society for Psychical Research* 54, s. 247–256.
- Diaconis, Persi (1978). "Statistical problems in ESP research", *Science* 201, s. 131–136. (Även återgiven i Kurtz 1985a, s. 569–584.)
- Diaconis, Persi (1986). "Fallet BD", *Folkvett* 1-2/1986, s. 7–10, 26.
- Erdnase, S. W. [pseudonym] (1902). *The Expert at the Card Table*. New York: Dover, 1995. (Första utgåva, med annan titel, 1902.)
- Fitzkee, Dariel [pseudonym] (1945). *Magic by Misdirection*. San Rafael, Ca.: San Rafael House.
- Frazier, Kendrick (1998). "A mind at play: An interview with Martin Gardner", *Skeptical Inquirer* March/April, s. 34–39.
- Fuller, Uriah [pseudonym] (1975). *Confessions of a Psychic*. Teaneck, NJ: Utgiven av Karl Fulves.
- Fuller, Uriah [pseudonym] (1980). *Further Confessions of a Psychic*. Teaneck, NJ: Utgiven av Karl Fulves.
- Fulves, Karl (1980). "Publisher's note", i Fuller (1980), s. 5–19.
- Gardner, Martin (1956). *Mathematics, Magic and Mystery*. New York: Dover.
- Gardner, Martin (1981). *Science: Good, Bad and Bogus*. Buffalo, NY: Prometheus.
- Gardner, Martin (1991). *The New Age: Notes of a Fringe-Watcher*. Buffalo, NY: Prometheus.

- Giobbi, Roberto (1995-2003). Card College: A Complete Course in Sleight-of-Hand Card Magic, vol. 1–5. Seattle: Hermetic Press.
- Hanlon, Joseph (1974). "Uri Geller and science", New Scientist 64(919), s. 170– 185.
- Hansel, C. E. M. (1989). The Search for Psychic Power: ESP & Parapsychology Revisited. Amherst, NY: Prometheus.
- Hansen, George P. (1990). "Deception by subjects in psi research", Journal of the American Society for Psychical Research 84(1), s. 25–80.
- Hansen, George P. (1992). "The research with B.D. and the legacy of magical ignorance", Journal of Parapsychology 56, s. 307–333.
- Hansson, Sven Ove (1986). Förklarade mysterier. Om till synes oförklarliga ting. Stockholm: Tiden.
- Hugard, Jean & Braue, Frederick (1948). The Royal Road to Card Magic. New York: Dover, 1999. (Första utgåva 1948.)
- Hyman, Ray (1997). "Foreword", i Keene (1976), s. xiii–xvii.
- Jastrow, Joseph (1901). "The psychology of deception", Fact and Fable in Psychology. London: Macmillan & Co., s. 106–136. (Essän ursprungligen publicerad 1888.)
- Keene, M. Lamar (1976). The Psychic Mafia. Amherst, NY: Prometheus, 1997. (Första utgåva 1976.)
- Kurtz, Paul (red.) (1985a). A Skeptic's Handbook of Parapsychology. Buffalo, NY: Prometheus.
- Kurtz, Paul (1985b). "Spiritualists, mediums, and psychics: Some evidence of fraud", i Kurtz 1985a, s. 177–223.
- Lamont, Peter & Wiseman, Richard (1999). Magic in Theory: An Introduction to the Theoretical and Psychological Elements of Conjuring. Hatfield: University of Hertfordshire Press.
- Linde, Sven [pseudonym] (1905). Sibyllans hemligheter. Illustrerad trolleri- och spådomsbok. Stockholm: Rediviva, 1987. (Första utgåva 1905.)
- Marks, David (2000). The Psychology of the Psychic. Amherst, NY: Prometheus, andra upplagan. (Första upplagan, skriven av David Marks och Richard Kammann, utgiven 1980.)

- Nicol, J. Fraser (1979). "Fraudulent children in psychical research", *Parapsychology Review* 10(1), s. 16–21. (Även återgiven i Kurtz 1985a, s. 275–286.)
- O'Neil, Tom (1960). "Fraud uncovered at Chesterfield Spiritualist Camp", *Psychic Observer* 1960-07-10.
- Pamplin, Brian R. & Collins, Harry M. (1975). "Spoon bending: an experimental approach", *Nature* 257, s. 8.
- Polidoro, Massimo (2003). *Secrets of the Psychics: Investigating Paranormal Claims*. Amherst, NY: Prometheus.
- Randi, James (1979). "Examination of the claims of Suzie Cottrell", *Skeptical Inquirer* 3(3), s. 16–21.
- Randi, James (1981). "More card tricks from Susie Cottrell", *Skeptical Inquirer* 5(3), s. 70–71.
- Randi, James (1982a). *The Truth About Uri Geller*. Buffalo, NY: Prometheus.
- Randi, James (1982b). *Flim-Flam! Psychics, ESP, Unicorns and Other Delusions*. Amherst, NY: Prometheus.
- Randi, James (1983a). "The project alpha experiment: Part 1. The first two years", *Skeptical Inquirer* 7(4), s. 24–33.
- Randi, James (1983b). "The project alpha experiment: Part 2. Beyond the laboratory", *Skeptical Inquirer* 8(1), s. 36–45.
- Randi, James (1989). *The Faith Healers*. Amherst, NY: Prometheus.
- Scott, Christopher & Goldney, Kathleen M. (1960). "The Jones boys and the ultrasonic whistle", *Journal of the Society for Psychical Research* 40(703), s. 249–260.
- Singh, Simon (2003). "Spectacular psychology or silly psycho-babble?", *The Daily Telegraph* 2003-06-05.
- Steinmeyer, Jim (2003). *Hiding the Elephant: How Magicians Invented the Impossible and Learned to Disappear*. New York: Carroll & Graf.
- Wiseman, Richard (1997). *Deception and Self-Deception: Investigating Psychics*. Amherst, NY: Prometheus.

Wiseman, Richard & Morris, Robert L. (1994). "Modelling the stratagems of psychic fraud", *European Journal of Parapsychology* 10, s. 31–44. (Även återgiven i Wiseman 1997, s. 33–58.)

Wiseman, Richard & Morris, Robert L. (1995a). "Recalling pseudo-psychic demonstrations", *British Journal of Psychology* 86, s. 113–125. (Även återgiven i Wiseman 1997, s. 215–242.)

Wiseman, Richard & Morris, Robert L. (1995b). *Guidelines for Testing Psychic Claimants*. Amherst, NY: Prometheus.